

„A proč byste se měla mstít právě vy, Jevegenie Ivanovno?“

„Ne, pomstu ne,“ zamumlal bářtuška.

„Ale já jsem přece malkal! Poznala bych toho člověka mateřským instinktem, nenávisť by mi napověděla.“

„Jste si tím tak jistá. Jevgenie Ivanovno?“

Mátuščiny čemné oči se udřveně zastavily na hostových neklidných prstech.

„Vy tomu nevěříte, Pavle Karloviči?“

„Nejkl jsem, že tomu nevěřím. Vy jste tedy nikdy nikoho nepodezřivali?“

„Ne.“

Nastalo ticho. Pohledy všech tří se pomalu dotýkaly ve tmě, v níž nešlo rozeznat rysy tváří.

Jako gramofonová jehla na magnetofonu, která se pomalu otáčí v jemných drážkách a oživuje mrtvé desky, se v jejích duších začala divoce a krutě točit ostrá jehla vzpomínek, která našlím rozezněla ztichlé tóny.

„Je tma. Musíme rozsvítil svíčky,“ řekla mářtuška hlasě.

Začala hledat zápalky. Trvalo nenesitelně dlouho, než se konečně ozvalo známé škrtnutí. Mářtuška zapálila třesoucí se rukou dva sřibrné svíčky, které stály na stole.

Najednou se její pohled zastavil na hostově blede tváři a ona se zepřala nejistým, pářravým hlasem:

„Jak jste to prve řikal, Pavle Karloviči, vy jste byl také v Petrohradě?“

A během krátké pomlky mezi otázkou a odpovědí se mezi třemi lidmi zrodil osudový pocit souznělosti, který je nerozlučně a navěky spojil.

Z finštiny přeložila Šárka Osmančíková

Mirjam Tuominen

Mirjam Tuominen (1913-1967), básnička a prozaička. Představitelka finsko-švédské literatury, tj. literatury švédské národnosti menšiny žijící na území Finska. Debutovala r. 1938 sbirkou tradičně modernistických, hluboce osobních povídek *Časné váhání (Tidig tvekan)*, která se stala jednou z nejnřznamnějších finskošvédských literárních událostí třicátých let. Důležitě ve tvorbě Mirjam Tuominen jsou sbřtky eseřů *Křize (Kris, 1946)*, *Várka trpkého piva (Best brygd, 1947)* a *Stupně (Stadier, 1949)*, v nichž autorka rozbřrá existenciální témata viny, samoty a utrpení na pozadí nacismu a událostí druhé světové války. V padesátých letech v jejím díle převažuje lyrika s patřným křesťanským pohledem na svět; například v básnických sbřrkách *V ležkách jehnědách zrají plody (I tunga hänger mognar bären, 1958)* a *Bůh je přítomen (Gud är närvarande, 1961)*.

Povíčka *Když se Manja uzdravila (Då Manja tillfrisknade)* pochází ze sbřrky *Nesat se nikým (Bliva ingen, 1949)* a je prvním překladem autorkčina díla do češtiny.

Když se Manja uzdravila

Jednoho nedělního dopoledne se Claude rozhodl navřtřit v nemocnici Manju. Bylo mu jí líto.

Vřdřcky je nám líto lidí, kteří nás milují víc, než my milujeme je. Do našeho soucitu se snadno přimísí i trocha opovřzení. Natolik se známe, abychom si uvědomovali, že zřejmě nejsme hodni tak žhavé touhy, tak obrovské vášně a úsilí. A čím víc litujeme, tím víc jsme nuceni pohřdat. Dilema zamilovaného je o to beznadějnější: žhavější touha a manřjší úsilí. Jsme stále méně a méně schopni vycházet vsřříc, a zamilovaný stále víc a víc miluje právě nás.

Manja milovala Clauda. Čím víc ho milovala, tím méně byl schopen přijímat její vášně, kterou sám v jednom okamžiku rozmarně vzbudil. Manjina skutečná bytost byla do lásky jakoby zahalena. Žádat po Claudovi, aby Manju miloval, bylo příliš. Viděl nešťastnou, zmatenou bytost, kterou očarovala zlá, posedlá moc - za takovou ji považoval. Jeho lásku vzbudit nedokázala, a protože on sám nemiloval, necítil potřebu objevit skutečnou Manju, skřytou, zahalenou a oblouzněnou.

Zamilovaný člověk se odhalí přuvabně, lřbezně a přimocáře, pokud je jeho láska opřtována. Ale pokud opřtována není nebo je opřtována jen málo, sotřva může zamilovaný vypadat v očích milovaného jinak než zmateně. Pokud má povahu hrdou a mlčeniřvou, chová se v blízkosti milovaného plaše, osřýchavě a strnule - nebo naopak příliš živě a falešně rozverně. V každém případě se ale vřdřcky projevuje nepřirozeně a vymělkované a jen milovaný by mu mohl

pomoci, aby se přestral takto projevovat. Ale pokud nechce nebo nemůže, musí se zamílovaný stále snažit skryvat svá přání, a přesto zároveň prosit o jejich naplnění, chce mlíovaného získat, ale více než jeho chce možná získat sebe sama, získat znovu svou svobodnou, nedotčenou bytost.

Claude v Manje probudil vášně vědomé nebo polovědomé, neboť téměř každá nová a poměrně mladá žena - a Manja byla v té době pro Clauda nová - v něm jednou provždy probudila potřebu poznání - nebo spíš potřebu erotického spojení či alespoň jistotu, že takové spojení je možné. Od této chladné erotomanské potřeby bylo ke skutečné lásce daleko a Claude by pravděpodobně býval opatrnější, kdyby dokázal předvídat, jak snadno u Manji uspěje. K ženám měl dvojaký přístup erotomana, spojení něhy a opovržení, kterému málo žen odolá - na Manju působil podmanivě, protože něhu potřebovala, byla pro ni vzácností. A přestože si všimla chorobného opovržení a pohrdání sama sebou, které podle všeho bylo u Clauda předpokladem něhy, dávala mu přednost před naprostým nedostatkem něhy u ostatních mužů. Myslela si, že vidí Clauda jako někdo jiný, a chtěla mu ukázat Manju, jak ji někdo jiný nevidí, ale Claude měl ve svém sebeopovržení větší zájem o sebe samotného než o toho Clauda, kterého si vytvořila Manja a jehož existenci ostatně mohl pouze tušit. Připadalo mu, že s ním Manja zachází jako s iluzí, a to v něm vyvolávalo opovržení. Tato iluze totiž měla jeho vlastní rysy, představovala Clauda, o kterém nechtěl ani slyšet, zlobilo ho to a jeho opovržení rostlo, ale Manja byla tak mučivě spoutaná s tímto stvořením, které vyvolala skutečnost, touha, intuice, představivost a probuzené pudy, že v něm probouzel také soucit.

Toho nedělního odpoledne Claude s Manjou soucetil víc než kdy jindy. Claude, který již vlastně dávno přestal být schopen jiných než falešných citů, soucetil tak děsivě hluboce a skutečně, že se jeho pohrdání pozvolna ztrácelo v nenávratnu. Už nepohrdal, a ani Manja ho nedokázala znepokojovat, ohrozit jeho svobodu, ani nabízet lásku, po níž netoužil.

Claude měl ostatně velký důvod s Manjou soucítit. Manja trpěla duševní chorobou. Nemoc bezpochyby nepropukla kvůli Manjině nešťastné vášni ke Claudovi. Claude byl lékař a na podobné diagnóze neshledával nic romantického. Věděl, že duševní nemoc často vyvolávají erotické zkušenosti či tužby. Manjina bytost byla vystavena prudkému ořesu, duše a tělo ve spojení pocítily jeho účinky, nesečení posilčkové, kteří se svými důležitými sděleními obhájí její krev, byli najednou bezhlavě zmatení, přestali poslouchat příkazy, nepředávali zprávy či je předávali moc horlivě a snaživě. Tím propukl nesoulad, nepořádek, zmatek, otevřely se propasti duše a uvnitř nastal chaos. Zuřivá vnitřní krajina hrozila výbuchem podobným explozi sopky. Manju museli odvézt do ústavu.

Claude nebyl dlouho, po dobu deseti let, vlastně od doby svých studií, ve styku s duševně nemocnými, neměl duševně chorého mezi známými, přáteli ani příbuznými, jinými slovy nebyl na jednaní s duševně chorými zvyklý. Nicméně

ihned, jak v nemocnici vstoupil do čekárny a ocitl se mezi ženami, které již na tom nebyly tak špatně, aby je museli držet na oddělení pro neklidné pacienty, ale ještě zdaleka ne tak zdravotě, aby je mohli pustit na svobodu, připadalo mu, jako by vstoupil do zakletého zámku, do magnetické něhy, kterou zažil jako mladý, jak si nyní vzpomínal. Zakletí bylo mnohem silnější a něha mnohem vřelejší než u nemocných žen, které pozoroval jako gynecolog, a přesto si Claude po jistém váhání vybral dráhu gynecologa, nikoliv psychiatra. V gynecologii byla diagnóza mnohem snazší, dobrých výsledků šlo dosáhnout lehce a nemocné či rodící ženy nevyvolávaly v jeho vlastním já netečnost, úzkost či zmatek jako duševně nemocní. A především měl Claude gynecologické ruce. Pokud prováděly svou práci, byly to neosobní lékařské ruce. Claude nikdy své povolání s erotikou nesměšoval. Když při vyšetření stál u stolu s nataženými rukavicemi, cítil stejně neosobní zaujetí, které cítí pianista u piana, a jeho prsty se dotýkaly děložky a vaječníků se stejně neosobní něhou, s jakou se pianista dotýká kláves. Jakmile se jeho ruce dotkly nemocných orgánů, pocítily neosobní smutek a při styku s orgány krásnými a zdravotními zase pocítovaly neosobní štěstí. Když objevily děložku, která obklopovala a chránila oplodněné vajíčko, vnímaly štěstí stvoření, napětí a povzbuzení.

Odkud pocházel ten zvláštní půvab duševně nemocných? Tito lidé poletovali po chodbách a po čekárně jako pláš, mlčenliví a nepokojní ptáci. Na ošklivých šedivých županech se třepotaly volné rukávy, ale ani nehezky splyvavý nemocní oděv nedokázal skrýt měkké, půvabné pohyby, které u většiny pacientů působily přirozeně. V atmosféře oddělení vládla tíhá náhlá očekávání, nápadně veselí - byla návštěvní doba, svátek i pro toho, koho někdo nenavštěvoval.

Přicházela Manja. Ale jaká Manja. Zdravé Manje se nepodobala, ale Clauda přesto dojímal, a když úplně jinak, než když bývala zdravá. Husté, kaštanové hnědé vlasy měla neucesané, snad i nemyté, spadaly zmateně v zacuchaném chomáči na čelo a na ramena, a Manjin velmi bledý obličej vypadal ještě nemocněji, než odpovídalo jejímu stavu. Pozdřavila ho živě a veselě, jak to u ní ještě nikdy nezažili: Claude. To je od tebe tak milé -

Vzal Manjinu vyhublou, průhlednou ruku do svých a řekl: Manjo -, a náhle cítil, jak ho zaplavuje nová a velká něha.

Ale Manja se odvrátila. Zdálo se, že si už vůbec neuvědomuje, že je tu s ní. Stejně impulzivně a se stejnou horlivou zvědavostí, s jakou v prvním okamžiku pozorovala Clauda, teď sledovala jiného pacienta.

Chtl, aby mu věnovala pozornost, a opakoval, naléhavě a prosebně: Manjo -

Podarilo se. Velmi rychle, jak to bylo pro nemocnou Manju typické, na něho upřela lesklé, hluboké, hnědé oči a podívala se mu do tváře, přímo do očí, těkavě, heknicky, jako by chtěla něco najít, a přesto klidně a netečně. Její pohled

změkl a objevil se v něm soucit. Měl jsi to těžké, Claude. Vidím na tobě, že jsi to měl těžké.

Ten velký soucit ho dojal, zvláště když nečekal, že table byrost bude soucítit s někým jiným než sama se sebou. Velký soucit, který celý den k Manjii cítil, naprosto ustoupil soucitu úplně jiného druhu. A zároveň s velkým překvapením poznal, že Manjia má pravdu. Byla to pravda, trpí, neustále trpí. Mnoho let si namlouval, že až dosud nezažil osobní utrpení, že se utrpení vyhnul jako nezralému, neživotnému a neobjasněnému stadiu života. A teď tohle poznání, že trpí, že trpěl vždycky a pořád. Zašlo to moc daleko - klame ho zrak, anebo je tak zoufalé slabý? Přemýšlel, zda se taky nezbližnil. Celý namáhavě vybudovaný systém převaly a odstupu, celý tento systém, do něž se vžil jako do něčeho jiného, tato vybudovaná přirozenost se právě začínala hroutit a Claude cítil znovu hrozivě blízko plameny zoufalství, které ho již kdysi spálily. Podíval se na Manjii téměř jako by u ní hledal ochranu. Obrátila k němu obličej a on si všiml, že pohled jejích očí je silně pohroužen sám do sebe, stejně jako pohled, který se před malou chvilí snažil zachytit dojem z okolního světa. A také viděl, že Manjiny oči pokrývá blána z nevyplakaných slz a že pohled pod tou tuhou blánou vyhasl. Ten pohled hovořil o tak velkém utrpení, že ho Claude už děle nesnesl a raději upřel pozornost na její utlé ruce podobné květinám, opřené o operadlo židle ve vzájemném sevření.

- Diváš se mi na ruce, řekla mírně a Claude užasl, že si je vědoma jeho přitomnosti. - Ano, držím se. Musím se něčeho držet.

Méce a jemně se zasmála a znovu se zvrátavým, těkavým pohledem ponořila do Claudových očí a začala v nich opět horlivě a intenzivně hledat. Claude ji nebránil, otevřel jí svět svých očí a necítil se jako člověk, jako bytost, ale jako kus neznámé, cizí země rozprostřené pro pouťníka z daleka, jako kousek pustého ostrova pro trošeňníka nebo hvězda pro astronoma. Zatímco se jí takto otevíral, aby mohla prozkoumat tuto část zlomkovitého a nesouvislého vnějšího světa, přepadl ho trpký pocit osamělosti, pocit naprosté rezignace. Její oči dal naléhavě hledat, hekticky a zkoumaně, jak to Claude neuměl, nehledaly proto, že to byly Claudovy oči, ale proto, že to byl pár lidských očí v té chvíli nejbližší jejinu zomému poli a tvořil část okolního světa, který Manjia zatím dokázala chápat jen stejně zlomkovitě jako batole, opět ho musela kousek po kousku dobývat, aby ho mohla uchopit jako relativní celek. Claudovi přišlo, že stejně neosobně a bez zájmu, jako teď Manjiny oči hledaly v jeho očích, on hledal rukama v klínu ženy, ne proto, že klin náleží určité osobě, ale proto, že to je ženský klin obecně, oblast, kterou musí vyšetřit. A téměř stejným způsobem Claude mimo své zaměnění ženy miloval. Miloval je z potřeby pocítovat onu neosobní něžnost, kterou vyzářoval jejich klin a jejich prsa v okamžiku smyslného spojení, z potřeby poznat neosobní zrcadlení z jejich zvláštních a všedních duší toužících po něze, které se odtráží v jejich klínu a v jejich prsou, ale bez potřeby poznat tyto duše tak, jak se projevují v jiných souvislostech.

Před okamžikem se Claude ocitl tak blízko ničivému zoufalství, které prožil už kdysi dávno a v němž možná doposud zůstal, i když si to nepřiznával, a naopak je potlačoval stále častějším sexem a stále opojnější smyslnou radostí z poznávání. Docházelo k více a více stykům, stále silnějšímu dávkování novernú styku, dalšímu poznávání, stále vědomějšímu potěšení s rozumem ovládaným, vyhraněnými požitky. Teď Claude také poznal nekonečný pocit osamělosti, spojený se zoufalstvím, které již jednou zažil, a celá jeho duše volala po trvalejším kontaktu než je dotek okamžiků; po spojení vrlejší a jistějším než je přiležitostný tělesný styk. Jakým člověkem by se asi v takovém spojení mohl stát -

Doprošoval se Manjii instinktivně a intuitivně, věděl, že ho milovala tak vášnivě a zároveň tak něžně, soucitrně a svěže a s tak nesobeckou láskou, že pro ni každé jeho nejmenší přání bylo zákonem. Doprošoval se z této pouště, ve které zabloudil, z pouště plné pocitu osamělosti. Dal by život za to, kdyby ji mohl k sobě jen na jediný okamžik přivolat, zažít skutečné spojení, nahé, neomezené, vrlelé spojení, okamžik vzájemného poznání.

Ale Manjia se zvedla. Vylákal ji nový smyslový podnět a ona se nedobrovolně vydala směrem k němu. Viděl její oči, jak hledají v obličejí cizího člověka, stejně zvědavě, horlivě a neosobně jako dřive v jeho vlastní tváři. A v celé hloubce zažil ten bezutěšný pocit osamění a ponižení, který zakouší ten, kdo se chce celou svou bytostí oddat druhému a zároveň si je hořce vědom toho, že to nebude mít smysl, protože ten druhý to nedokáže přijmout.

Podíval se na Manjii a připadala mu půvabná, krásná, bezprostřední jako roční děcko. Cítil, že jí miluje něhou tak silnou, až to boří.

Ještě jednou pomalu zvolal: Manjio -

A ona se poslušně otočila, podívala se na něj, byla s ním navždy spojena, a zároveň od něho navždy odvrácena, trvalo to jen zlomek minuty, a poté už opět hledala očima jinde.

A Claude pochopil, že už není Claudem, nevěrně milovaným, žádoucím. Teď už v něm nebudila rozladění, pohrdání či soucit. Nemilovala, netoužila a nezádala přehnaně až k zbláznění, ale skrýla se za závoj, nebyla bezmocně vydána na pospas dojmům z okolního světa a blížních, ale hledala za závojem, nepřístupná, hledala ve svém vlastním nitru a v očích jiných lidí, sama nedosažitelná. Manjia se v jistém smyslu podobala ročnímu dítěti - nezrodila se do života jako šťastná, ale jako nešťastná, nebyla šťastně nedotčená, ale bolestně nedotčená, nedospívala za radostí, ale za velkých muk, a přesto dospívala - do nové, větší moudrosti.

Claude odcházel. Ve dveřích se otočil, pokusil se naposledy k sobě Manjii přivolat. Ale ona si ho už nevšímala, pohled jí tékal lhostejně a horlivě mimo něj.

Tehdy pocítil Claude mohutnou sebelíst.

Ze švédštiny přeložil Jan Dlasak